

I. 1914 – BILANȚUL VECHIULUI REGAT ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI CAROL I

DIN PRIMĂVARĂ ÎN PRIMĂVARĂ. PRIMUL AN DE DOMNIE AL LUI CAROL I

Dan BERINDEI*

FROM SPRING UNTIL SPRING. THE FIRST REIGN YEAR OF CHARLES I (Abstract)

In spring 1866, Prince Charles of Hohenzollern-Sigmaringen became the ruler of the United Principalities of Romania. Putting into effect the conclusions of a plebiscite, regardless of the hostility of certain powers – Austria in the first place –, the prince arrived in Romania and was sworn in on 10/22 May. He tried to learn of his new country and the people whose support he had won. He adapted very quickly, and he was also beginning to learn the Romanian language. In early summer, he made an oath of allegiance to the Constitution as he upheld it. In the fall, he obtained the confirmation of his election from the Sublime Porte. Meanwhile, despite the precarious state of the country's roads, he undertook many visits that allowed him to better understand Romania and Romanians, as well as the authorities and notables. He paid a particular attention to Moldova, seeking to alleviate some regional tensions. After the first year of his reign he managed to adapt to a country that was initially completely unknown. His reign of nearly half a century would confirm his success.

Keywords: Romania; foreign prince; Constitution of 1866; adaptation

La 19/31 martie 1866 a avut loc cea dintâi vizită a lui Ion C. Brătianu la Düsseldorf și cea dintâi discuție cu prințul Carol Anton – de trei ore! – și apoi cu principele Carol¹. Acesta era un tânăr de 27 de ani, cu o educație îngrijită, destinat

* Membru al Academiei Române.

¹ *Memoriile regelui Carol I al României de un martor ocular*, ediția II-a a lui Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, 1994, vol.I, p.33. Pentru începuturile domniei lui Carol I vezi Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, Editura Militară, 1992; ediția II-a revăzută și adăugită, București, 2002 și în idem, *Scrisori istorice*, București, Editura Academiei Române, 2013, vol.II, p.451-629); Sorin Liviu Damean, *Carol I al României 1866-1881*, București, Paideia, 2000; Ioan Scurtu, *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2001.

carierii armelor, locotenent în regimentul II de ulani, el avea să fie înaintat căpitan chiar în acele zile.

Călătorise în Portugalia cu prilejul căsătoriei fratelui său Leopold și apoi în sudul Franței. O vizită în Algeria produsese și ea impresii temeinice tânărului, ca și una mai lungă la Paris, unde se bucurase de ospitalitatea binevoitoare a împăratului Napoleon III, cu care se înrudea. În 1864 participase la războiul care opusese Prusia și Austria Danemarcei. Serios și cu preocupări în domeniul cultural, urmasa la Universitatea din Bonn cursuri de limbă și literatură franceză, de istorie și drept și de istoria culturii și a artei.

Fără îndoială că tatăl său a avut un rol deosebit în formarea acestui tânăr, insuflându-i principii de un înalt nivel moral, seriozitate în comportament și respect pentru valorile democratice, în paralel cu simțăminte de adâncă prețuire pentru țara sa și de mândrie față de familia căreia îi aparținea. În proclamația guvernului României din 2/14 aprilie, prințul Carol Anton era caracterizat drept „capul partidei liberale a națiunii celei mai liberale și celei mai învățate din lumea națiunii germane”, adăugându-se că prințul fusese „singurul din lume care pentru unirea, pentru unitatea Germaniei, a știut a merge cu sacrificiul până a se scobori de pe tron”².

Capul familiei de Hohenzollern, regele Wilhelm I, nu a fost interesat de „întreprindere”, ba chiar dimpotrivă, a considerat-o doar o sursă de complicații. Când, grăbind lucrurile, Brătianu determinase guvernul de la București să organizeze grabnic plebiscitul între 2/14 și 8/20 aprilie, ceea ce deși iritase pe principii germani de la Sigmaringen, îi determinase la o decizie. Regele Wilhelm a transmis prințului Carol, la 4/16 aprilie, să păstreze „cea mai completă rezervă”, deși prințul moștenitor „nu s-a arătat nefavorabil”³. Dar, totodată, în acele zile știrile din Principatele-Unite deveniseră „une cause célèbres” la Berlin, unde tânărul principe nu mai scăpa de întrebări și de sfaturi care i se dădeau⁴.

Decisivă a fost la 19 aprilie/1 mai noua vizită a lui Brătianu, sosit din nou la Düsseldorf, unde își avea reședința prințul Carol Anton, însoțit de doctorul Carol Davila. Acesta din urmă a pledat și el pe lângă tânărul prinț, punându-i în față și o hartă prin care îi demonstra perspectivele sale dacă ar fi urcat pe tronul Principatelor Unite având în vedere totalitatea provinciilor românești⁵. Oricum, în ziua următoare, scriind Hortensei Cornu, prințul Carol Anton o informa că pentru el și fiul său era „o afacere decisă”, adăugând „Carol va accepta”⁶; de altfel, cei doi mesageri primesc, în aceeași zi, din partea prințului candidat, asigurarea că „dânsul e hotărât acum să plece”⁷.

² 1866-1896. *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I. Cuvântări și Acte*, București, 1891, vol.I, p.XVIII.

³ Carol I, *Cuvântări și Scrisori*, București, Carol Göbl, 1909, p.1.

⁴ *Ibidem*, p.3.

⁵ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.40.

⁶ Dan Berindei, *Documente inedite privind începutul domniei principelui Carol I*, în „Memoriile Secției de științe istorice și Arheologie”, seria IV, tomul XX (1995), p.7-8.

⁷ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.40.

Fără îndoială că ipoteza obținerii unui tron într-o țară de curând apărută în atenția cercurilor politice ale Europei a fost tentantă pentru un tânăr care se consacrase carierei armelor, dar care prin formația sa era capabil de o misiune care-i putea da posibilitatea de a se afirma ca ziditor al unei țări. Un salt dincolo de ceea ce îi era sortit preluând conducerea unui popor aflat dincolo de limitele firești ale viețuirii sale ca principe german l-a determinat să se arunce, în ceva considerat de mulți din preajma sa drept o aventură gratuită, chiar dacă era conștient de faptul că-și asuma astfel, cum i-a scris regelui Prusiei, „primirea unei pozițiuni dificile”⁸. Din mărturiile sale din zilele „fierbinți” ale deciziei pe care a luat-o în cele din urmă mai reiese convingerea că era vorba de „o misiune ce Providența” îi „impunea”⁹ și care i se părea a fi „o întreprindere pentru care cred că posed – scria el lui Wilhelm I –, cu ajutorul lui Dumnezeu, puterea de a reuși”¹⁰.

Important a fost și faptul că „intermediarii” au știut să-i înfățișeze punctele de atracție ale aventurii. Primul purtător de cuvânt fusese Ion C. Brătianu, care de la cea dintâi întâlnire a reușit să câștige aprecierea și simpatia celor doi interlocutori germani. De asemenea, l-a cucerit pe principe și doctorul Davila, care alesese el însuși calea unei „aventuri” ca cea pe care o propunea prințului Carol. Publicistul francez Jean Honoré Ubicini, bun cunoscător al realităților românești, l-a ajutat și el să aleagă și să se angajeze în „întreprinderea” ce i se propunea. Un rol important l-au avut și două femei, Hortense Cornu și baroneasa Ozélie Francq, care au acționat pe lângă Napoleon III și ministrul său de externe Morny și mai ales i-au încurajat pe cei doi prinți – tatăl și fiul – să se angajeze în proiectul ce se ivise¹¹. La rândul său, un îndemn care s-a dovedit eficient a venit și din partea cancelarului Bismarck¹², interesat atunci să creeze o problemă în plus guvernului de la Viena în preajma unui conflict ce se aștepta și care l-a îndemnat pe Carol să plece în Principate.

Tânărul prinț era un om dominat de simțul măsurii, dar care nu a ezitat să se arunce într-o „aventură” care-i putea fi fatală. În drum spre „necunoscutul” ce i se oferea, și-a abandonat chiar identitatea, ceea ce pentru mândria sa de Hohenzollern era aproape de neconceput, riscând arestarea și deținerea sa, dacă nu chiar mai mult, pe teritoriul austriac. Călătoria sa spre România a durat ceva vreme. Plecând la 29 aprilie/11 mai, se aflase din 4/16 mai timp de patru zile pe teritoriul austriac până când putuse debarca, la 8/20 mai la Turnu Severin, după zile de emoție și grijă neconținută.

De aici „necunoscutul” a început să se materializeze, și astfel Carol a luat contact nemijlocit cu o țară, cu peisajele ei specifice și cu oamenii ei. Tânărul principe s-a reîntors la personalitatea sa reală și s-a comportat în așa fel încât a corespuns pe deplin dezideratelor românești. A intrat în rolul ce-i revenea sau mai bine zis și-a creat chiar el „din mers” acest rol, adaptându-se într-un mod surprinzător și benefic realităților cu totul noi care i se înfățișau.

⁸ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.5.

⁹ *Ibidem*, p.8.

¹⁰ *Ibidem*, p.7.

¹¹ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.19.

¹² *Ibidem*, p.38.

De la înfățișarea „de comună cam neglijată”¹³ pe care i-o produsese primul oraș – Turnu Severin –, la trăsura de poștă primitivă, dar extrem de rapidă, de la drumurile în rea stare sau chiar inexistente, la lipsa sau starea rea a podurilor, odată ajuns la Craiova, în primele ore ale zilei de 9/21 mai, l-a întâmpinat „o mulțime enormă” și „un *ura!* tunător care nu voia să se sfârșească”¹⁴, cu „o ploaie de flori și cununi”¹⁵. A continuat apoi „alergarea nebună”, dar de data aceasta în prezența neconținută a mulțimii de oameni, cu escorta dorobanților călări și cu trăsurile și călăreții însoțitori, care dădeau o strălucire deosebită acestei călătorii. La Pitești, ca și la Craiova, orașul a apărut prințului împodobit cu steaguri, cu flori, cu covoare, a fost întâmpinat cu „muzici” și evident cu pâine și sare. I s-a oferit apoi un răgaz la Golești, unde a avut lungi convorbiri cu ministrii ieșiți în întâmpinare, care i-au produs „o impresie foarte favorabilă”¹⁶, între altele și pentru buna stăpânire a limbii franceze și unii și a celei germane. A început pentru prinț procesul esențial al cunoașterii directe și neafectate de prejudecăți și neștiință, stimulat și de setea sa de a ști și de refuzul de a recepta informații neconstatate de el direct.

În ziua de 10/22 mai călătoria a reînceput, în ultima ei etapă. Trăsura trasă de 12 cai, cu surugii în costume „bogat colorate”, înconjurată de călăreți și urmată de alte trăsurile, a trecut de data aceasta pe o „șosea bună”, prin sate împodobite, „cu poziții admirabile” și cu populația „în portul ei frumos”¹⁷. În cinci ore au ajuns la Băneasa, dar între timp mai făcuseră și scurte popasuri, între altele la Ghergani, moșia lui Ion Ghica, și la Ciocănești, cea a beizadelei Dimitrie Ghica – „o figură frumoasă, impunătoare, om manierat și care vorbea tot atât de curgător franțuzește ca și nemțește”¹⁸. Este sigur că tânărul prinț, atent și interesat, a luat cunoștință acum „din mers” dar cu o mare dorință de a afla realitatea, cu relele ei, dar și cu ceea ce conferea proiectului în care se angajase cu un interes deosebit. Era neîndoielnic o *altă* realitate pe care n-o bănuise ca fiind și care acum i se înfățișa așa cum era, dar mai ales oferind perspective nebănuite viitorului.

Ajuns la București, noua sa capitală, el a fost întâmpinat de 30 000 de oameni, copleșit de strigăte de „*ura!*” care „se propagau fără sfârșit”, dar și luând contact cu o armată care prin aspectul ei nu l-a satisfăcut; disciplina i s-a părut cam îndoielnică și de asemenea l-au șocat uniformele ofițerilor „chiar prea bogate, cu nenumărate galoane și ceaprazuri de aur”, ca și garda națională având „un caracter militar” doar prin „arme și cartușiere”¹⁹. Palatul i s-a părut cam ciudat – „casă simplă cu un singur etaj” – și l-a izbit pavajul „nespus de primitiv” din fața lui²⁰. Dar, ovațiile și florile ce i se aruncau, fiind „literalmente acoperit de flori”²¹, echilibrău impresiile negative ce le resimțea.

¹³ *Ibidem*, p.51.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p.52.

¹⁶ *Ibidem*, p.54.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p.55-56.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

Pe dealul mitropoliei, în sunetul clopotelor și în bubuituri de tun, a avut, după propria mărturie, „o priveliște superbă a orașului”²². Intrând în sala Constituanței a fost salutat „cu aclamații de un entuziasm indescritibil”, tribunele fiind și ele „ticsite”²³. A depus jurământul și a cuvântat în limba franceză, impresionând prin conținutul discursului său. A declarat că a „devenit român”, că aduce românilor „o inimă cinstită, intențiuni pure, o voință fermă de a face bine, un devotament fără de margini” și un „respect neclintit față de legi”, totul devenind „comun” între el și națiunea care-l chemase²⁴. În lunga sa domnie de 48 de ani a demonstrat că nu rostise atunci, la 10 mai 1866, vorbe goale!

Principele a primit apoi defilarea garnizoanei la palat, unde servitori „în fracuri roșii” asiguraseră prânzul pentru cele 30 de persoane prezente. Avea, de altfel, să aprecieze modernizarea efectuată de predecesorul său în reședința domnească. Seara a urmat o plimbare pe jos prin orașul „luminat pe cât se putea”²⁵. Era un contact nemijlocit pe care îl stabilea cu noii săi supuși, cu poporul! În ziua următoare a avut loc la palat cea dintâi primire a reprezentanților instituțiilor, iar apoi din nou tânărul domnitor a ieșit la o plimbare, dar a fost „împresurat de o mulțime atât de mare”, încât a trebuit să se reîntoarcă „curând” la palat²⁶!

Încă de la 10/22 mai, printr-un decret grațiasse condamnații politici și în primul rând pe mitropolitul Sofronie Miclescu, implicat în mișcarea separatistă care avusese loc la Iași, pentru ca la 11/23 mai să formeze cel dintâi guvern încredințat lui Lascăr Catargiu, un guvern de coaliție. Trei zile mai târziu, Adunarea Deputaților vota lista civilă de 100 000 galbeni din care însă principele a renunțat la 40 000 galbeni având în vedere greaua situație financiară a statului²⁷. Lucrând cu miniștrii, priveghind alcătuirea Constituției, asigurând pe ieșeni că ei reprezentau „a doua capitală a țării”²⁸, dar și urmărind măsurile militare adoptate pentru a se face față unei eventuale invazii otomane, domnitorul demonstra tuturor că preluase cu toată seriozitatea atribuțiile asumate. Era impresionat de „căldura” care i se manifestase, dându-i-se sentimentul că era „Bienvenitul”²⁹! Totodată, era preocupat de *a cunoaște* și de *a înțelege* realitățile complexe ale noii sale patrii, și acest lucru *ca o datorie*.

Un moment esențial a fost și cel în care i-a revenit să depună jurământul – la 30 iunie/12 iulie 1866 – pe noua Constituție, rezultată dintr-un compromis al forțelor politice care își asumaseră puterea, ea fiind întocmită după modelul Constituției belgiene și adoptată în unanimitate. În cuvântarea rostită cu prilejul jurământului domnitorul a arătat că era „cel mai solemn moment” al vieții sale și

²² *Ibidem*, p.56.

²³ *Ibidem*, p.57.

²⁴ *Ibidem*, p.57 și Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.14.

²⁵ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.58.

²⁶ *Ibidem*, p.61.

²⁷ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.22.

²⁸ *Ibidem*, p.23.

²⁹ *Ibidem*, p.24.

totdeauna „pactul definitiv” care-l lega de România. El indica obiectivele sale cele mai importante. Biserica, învățământul – răspândit „în toate clasele” –, „o justiție și o administrație mai bună”, „ordine și o economie în finanțe”, „îmbunătățirea agriculturii, izvorul cel mai mare al bogăției”, căile de comunicație și institutele de credit erau înfățișate ca probleme primordiale³⁰. Era evident că prin această înșiruire el a atins într-adevăr domeniile esențiale – probabil și datorită convorbirilor sale cu prim-ministrul Ion Ghica (15 iulie 1866 – 21 februarie 1867) – și că în același timp principele apare ca un continuator al operei de construcție națională inaugurată de predecesorul său, Alexandru Ioan Cuza. L-a preocupat din primele zile să contribuie la rezolvarea unor probleme de construcție modernă care i s-au părut inevitabile: drumurile funcționale prevăzute cu poduri, căi ferate, pavarea în orașe, dar și amenajarea porturilor. Cu același gând al noului și cel al integrării europene a susținut participarea României la Expoziția universală de la Paris din 1867. De asemenea, și-a arătat interesul față de spitale și penitenciare, cuprinzându-le totdeauna în vizitele sale.

În mod semnificativ – și pilduitor! – domnitorul refuza să-și întemeieze discursul pe critica trecutului. O făcuse și atunci când, la 24 mai/5 iunie, o parte a ofițerimii îi ceruse sancționarea celor care, călcându-și jurământul, detronaseră pe Cuza. „...Nu uitați, le spusese el, că am venit să creez un viitor, iar nu ca să fac dintr-un trecut, pe care nu-l cunosc și nici nu voiesc a-l cunoaște, baza activității Mele”³¹. De data aceasta, el a evidențiat că trecutul nu consta „decât în faptele cele frumoase ale acestei națiuni”, care însumate reprezentau o „sacră avere”³².

Întocmirea și conținutul Constituției l-au preocupat la începutul domniei, știind cu tact, cu măsură, dar și cu fermitate să impună în actul fundamental includerea dreptului său de veto, de care n-a făcut uz decât în foarte mică măsură, dar care îi asigura exercitarea rolului ce-i revenea. Fără să ezite, el afirma într-o scrisoare către împăratul Napoleon III din 5/17 august 1866 că „scopul” vieții sale devenise „fericirea poporului român”³³. De la începutul domniei a privegheat cu grijă viața politică și procesul de desăvârșire a constituirii instituționale.

Împrejurările prin care România trecea nu erau dintre cele mai favorabile, determinându-l pe principe ca la deschiderea noii Adunări a Deputaților să evoce „grele împrejurări” și de asemenea, cele „două biciuiri grozave” – seceta și holera – la care adăuga, cu un evident înțeles, necesitatea de a se stârpi „viciurile adânc înrădăcinate în administrație și justiție”³⁴. Dar, fără să șovăie, el continua să-și realizeze „misiunea” pe care o asumase, dovedind o voință neclintită, tărie de caracter și hotărârea de a construi, operă pe care se străduia s-o înfăptuiască „navigând” cu destoinicie și tact printr-o lume pe care învăța s-o cunoască, cu sârguință, „din mers”.

³⁰ *Ibidem*, p.27-29.

³¹ *Ibidem*, p.26.

³² *Ibidem*, p.30.

³³ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.89.

³⁴ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.56-57.

Dădea dovada unei energii nestăvilite, era neobosit. Rezolva treburile curente cu miniștrii, participa la activități publice, inspecta instituțiile diverse, își consacra o parte din timp activității militare, lua parte la solemnitățile religioase și vizita lăcașuri, primea în fiecare zi la prânz demnitari sau ofițeri, se plimba prin oraș, se ducea la teatru, lua parte la banchete sau chiar la baluri. Totodată, recurgând la August Treboniu Laurian, învăța cu sârguință limba română, în așa fel încât după un an a putut să se întrețină cu țărani în cursul vizitelor pe care le efectua cu aceeași stăruință prin țară, alt mijloc esențial de cunoaștere directă la care a recurs.

Era însuflețit de o curiozitate interesată, dar totodată activitatea sa se desfășura metodic, parcă după plan, cu o stăruință care reflecta formația și educația sa, dar în același timp dorința de a-și îndeplini „misiunea” corect și „cum se cuvenea”. Totodată, deși neconținut prezent în noua societate în care ajunsese, el se găsea într-o stare de singurătate. Era rupt de patria sa de origine – după câteva luni cei doi sfinici care-l însoțiseră în România trebuind să plece – cu familia sa avea doar legături epistolare, vizita fratelui său Frederic (Fritz) din primăvara 1867 nesatisfăcând decât în parte și trecător simțămintele sale. Se mai adăuga și faptul că principele – simțindu-se dator de a-și păstra poziția de arbitru al națiunii care-l chemase în fruntea ei – n-a contractat amiciții printre români, deși la începutul domniei avusese tentația de a și-l face prieten pe Ion C. Brătianu.

Germanul principe a fost șocat de multe aspecte ale societății din noua sa țară. Învățat cu corectitudinea, nu putea decât să ia o poziție potrivnică anumitor comportamente, cum erau „defraudările enorme de bani publici” sau achiziționarea unor arme apoi „găsite inutilizabile”³⁵. „În toate ramurile administrației, nota el la 2/14 decembrie 1866, stăpânesc cele mai grele abuzuri”³⁶. Făcând o vizită la Curtea de Casație a constatat absența tuturor magistraților, ceea ce l-a determinat a dispune introducerea registrelor de prezență³⁷! Îl supăra și lipsa de punctualitate, manifestată între altele, prin întârzierea sau lipsa unor ofițeri invitați la prânz.

Inițial partizan al formulei unor guverne de coaliție, a înțeles însă – mai ales după cele dintâi alegeri cu rezultate nehotărâte din toamna anului 1866, pentru care el ceruse să nu se constate „o umbră măcar” de imixtiune administrativă³⁸ – că lucrul nu era totdeauna posibil. Cum bine a remarcat regretatul Gheorghe Platon, domnitorul simțea „nevoia să ordoneze și să disciplineze viața politică”³⁹. Din primele zile ale domniei, el a căutat să cunoască însușirile interlocutorilor săi având și o memorie de invidiat, în așa fel încât să poată aprecia formulele guvernamentale la care ar fi putut ajunge. Echidistanța era pentru el o regulă fundamentală de comportament. Totodată, a refuzat să se lase îndrumat „din afară”. Când Napoleon III a pretins înlăturarea din guvern a lui Ion C. Brătianu, domnitorul a rezistat luni de zile, deoarece era convins că acesta era „unul din oamenii de stat cei mai capabili

³⁵ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.67 nota 1.

³⁶ *Ibidem*, p.139.

³⁷ *Ibidem*, p.133.

³⁸ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.49.

³⁹ Sorin Liviu Damean, *op.cit.*, p.12.

din România”⁴⁰. În același timp, principele nu s-a comportat fără a ține seama de realitățile și specificitatea noii societăți în care ajunsese și într-adevăr el a avut „tendență” de a li se adapta⁴¹.

În primul an de cârmuire, Carol I a fost confruntat cu instabilitatea guvernamentală, care îi va însoți domnia timp de o jumătate de deceniu. În acest an, s-au succedat la putere trei guverne – Lascăr Catargiu, Ion Ghica și C.A. Crețulescu – și viața politică agitată a afectat o bună parte din timpul tânărului domnitor. Dar, totodată a fost pentru el o școală a comportamentelor politice.

Ofițer de carieră, principele Carol a fost interesat din primul moment al sosirii sale de starea armatei, mai ales că a avut evident neconținut în minte eventualitatea unui război de eliberare prin care să fie înlăturată dependența exterioară a noii sale patrii. De la primele unități pe care le-a întâlnit, el a constatat un nivel de pregătire inferior celui al armatei din care provenea și totodată un corp ofițeresc care nu-l satisfăcea pe deplin. La 9/21 mai 1866, în drum spre București, constata că soldații întâlniți în cursul călătoriei „păreau cam neglijați” și nici ofițerii „nu făceau impresie bună”⁴², iar a doua zi aprecia că membrii gărzii naționale aveau „caracter militar” numai „după arme și cartușiere”⁴³. Este însă drept că avea tendința de a judeca lucrurile ca ofițer prusian și de a fi sensibil la caracteristicile împrumutate de la armata franceză. Când a trebuit să îmbrace uniforma de general a fost izbit de faptul că aceasta e „imitată întocmai după cea franțuzească”⁴⁴.

Inspectarea „stabilimentelor militare” a intrat în cotidianul activității domnitorului, dar și exercițiile unităților noii sale armate pe care le priveghea direct. A inspectat lagărul de la Sabar chiar la începutul verii anului 1866 și a constatat că „instrucția lasă mult de dorit”⁴⁵. Cu prilejul celei dintâi vizite pe care a făcut-o la Iași, în august 1866, a organizat exerciții la Copou cu regimentul de cavalerie⁴⁶. Supravegherea armatei a devenit o constantă a activității princiare. La 30 martie/11 aprilie 1867 nota că inspectase trupele și că-și dădea „silița să le inspire adevărata viață militărească”⁴⁷. A ținut totodată să cunoască pe ofițeri pe care îi invita la masă.

Credincios, domnitorul a menținut un contact neconținut cu Biserica noii sale patrii. A rămas catolic și a participat la slujbe, dar totodată a stabilit o legătură și cu Biserica ortodoxă, ducându-se în fiecare duminică la „câte o biserică”⁴⁸. A mers și la serviciile religioase de la mitropolie, interesându-l mai ales slujbele de Paște, cea de Vinerea mare părăndu-i-se „deosebit de frumoasă”⁴⁹; mult interes a

⁴⁰ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.80.

⁴¹ Sorin Liviu Damean, *op.cit.*, p.20.

⁴² *Memoriile regelui...*, vol.I, p.52.

⁴³ *Ibidem*, p.55.

⁴⁴ *Ibidem*, p.63.

⁴⁵ *Ibidem*, p.68.

⁴⁶ *Ibidem*, p.102.

⁴⁷ *Ibidem*, p.158.

⁴⁸ *Ibidem*, p.75.

⁴⁹ *Ibidem*, p.162.

arătat și față de mănăstiri. La 1/13 ianuarie 1867 a declarat mitropolitului Nifon că Biserica reprezenta „garanția cea mai prețioasă pentru moralitatea poporului”⁵⁰.

Din primul contact pe care l-a luat cu noua sa patrie, domnitorul s-a străduit s-o cunoască nemijlocit, cu proprii săi ochi. Un prim contact îl realizase în drumul său de la Turnu Severin la București, apoi prin plimbări în preajma palatului. Dar din primele săptămâni el a început a face drumuri prin țară. Cele dintâi s-au legat de situația încordată pe plan militar de la Dunăre și în consecință s-a dus la Giurgiu pentru „a observa lagărul turcesc” de pe malul opus al Dunării și apoi a inspectat lagărul de pe Sabar⁵¹. Dar, apoi, peste două săptămâni, a vizitat Târgoviștea și Ploieștii, revenind la Cotroceni, la 1 și jumătate noaptea⁵². În următoarea lună a făcut o excursie la mănăstirea Sinaia, la Telega și la Slănic⁵³, împreună cu Dimitrie Sturdza, Carol Davila și maiorul Fălcoianu. A fost primul său contact cu locurile unde își va instala reședința de vară, dar totodată și prilejul de a se întâlni cu „sătenii în portul lor pitoresc”, cu lăutarii țigani și de asemenea cu ocnașii, pentru care și-a folosit atât dreptul de a le reduce pedepsele sau chiar de a-i grația. Este admirabilă și caracterizarea pe care a făcut-o atunci țăranicii române, reflectând atât o realitate, cât și interesul și simțul său de observație. „Nici o țăranică româncă nu știe să se plece sau să facă temenele – scria el –, ea se ridică și stă dreaptă și mândră drept semn de salutare”⁵⁴.

La 9/21 august 1866, tânărul domnitor a plecat în Moldova pentru o vizită care se impunea după manifestările separatiste care avuseseră loc la Iași. Era „grozav de cald” și un praf „îngrozitor”, „călușei de poștă” alergau „nebunește”, trăsura fiind însoțită de „o ceată mare de călăreți”⁵⁵. În drum, la Buzău a vizitat spitalul, școlile și penitenciarul, dormind la palatul episcopal.

În Moldova s-a bucurat de o „primire măreață din partea populației”. A înnoptat la Căiuți, iar apoi la Târgu-Ocna la Costache Negri, dorind evident să restabilească o legătură cu sfătuitoarii respectați ai predecesorului său⁵⁶. Sânguincios, a vizitat „marile ocne și penitenciarul” și s-a arătat, după propria mărturisire, „neobosit ca totdeauna”⁵⁷. Tot el și-a definit activitatea, arătând ceea ce aștepta de la o vizită de acest fel: „Vrea să vadă totul singur, să cunoască bine toate, pentru ca să poată pătrunde datinile și moravurile poporului său”⁵⁸. Semnificativ a constatat la Slănic-Moldova că „izvoarele nu sunt încă captate” (sic)⁵⁹.

⁵⁰ Carol I, *Cuvântări și Scrisori*, vol.I, p.63.

⁵¹ *Memoriile regelui...*, vol.I, p.68.

⁵² *Ibidem*, p.71-73.

⁵³ *Ibidem*, p.85-87.

⁵⁴ *Ibidem*, p.90.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p.93.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, p.94.

La 13/25 august a trecut prin Bacău și Roman, în ziua următoare prin Piatra Neamț, „poate orașul cel mai frumos așezat al Moldovei”, și apoi la mănăstirea Văratec, impresionându-l atât natura cât și locuințele curate și frumoase, cu „flori de toate culorile” ale celor 200 de călugărițe și unde a fost găzduit de o soră a lui Negri⁶⁰. A doua zi, a ajuns la Agapia și la mănăstirea Neamț cu 1 000 de călugări, dar cu grădini „părăginite” și „chilii neîngrijite”, iar apoi la Târgu Neamț și Cetatea Neamț, seara petrecând-o la Fălticeni⁶¹. La 16/28 august era la Botoșani, unde vizitând școlile, spitalul și penitenciarul a constatat că „totul este neglijat” neexistând „deloc” nici pavajul⁶².

La 17/29 august trecând prin Cotnari, Hârlău și Târgu Frumos, a ajuns la Iași, în prima sa vizită. Domnitorul a calificat momentul drept un „triumf zgomotos”. „Șiruri nesfârșite de trăsură, împresurate de sute de călăreți” – nota el – și o escortă de dorobanți, iar apoi „mii de oameni”, „însuflețire...nespusă” și străzi „decorate cu gust”⁶³. La Iași, considerat a doua reședință, a stat până la 24 august/5 septembrie 1866, vizitând monumente din oraș și din preajmă, dar în primul rând instituțiile, și cerând rapoarte, studiate „fără întârziere”, asistând la serviciile religioase ortodoxe, dar și catolice și protestante, dând un banchet la care a participat și Vasile Alecsandri, alt apropiat al fostului domn⁶⁴. O retragere cu torțe a fost un alt prilej de omagiere a principelui, iar la plecarea sa „întregul popor e în picioare pe străzi”, din nou trăsurile și călăreții însoțindu-l până pe dealul Repedei⁶⁵. De data aceasta, au venit la rând Huși, Vaslui, Bârlad, Tecuci și Focșani. În curs de 17 zile au fost vizitate 11 din cele 14 județe ale Moldovei, fiind străbătuți 1 500 de km și folosiți 3 000 de cai de poștă⁶⁶. Era un bilanț care ascundea un mare efort, fiind „nevoie de întreaga-i putere de voință” pentru a suporta „toate aceste sforțări”, cum consemnează memoriile celui în cauză⁶⁷.

Toamna, domnitorul împreună cu ministrul Justiției I. Cantacuzino a efectuat o vizită „munteană” la Târgoviște, Câmpulung și Curtea de Argeș, preocupat între altele de monumente, dar și atent la „pitorescul costumelor variate ale țăranilor”⁶⁸. O lună mai târziu, însoțit de ministrul de la Culte și Instrucțiune Publică I. Strat, a vizitat părțile dunărene ale țării: Călărași, Brăila – unde i se face o „primire strălucită” și unde „orașul întreg pare a fi în mișcare”, dar „portul e într-o stare cu totul primitivă”, Galați – unde i se înfățișează membrii Comisiei europene a Dunării, dar unde constată de asemenea că „procedeele de încărcare sunt rele și insuficiente” – Ismailul, Bolgrad și Cahul⁶⁹. Vizitele comportau atenta inspectare a stării edilitare

⁶⁰ *Ibidem*, 95-96.

⁶¹ *Ibidem*, p.96-97.

⁶² *Ibidem*, p.99.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, p.101.

⁶⁵ *Ibidem*, p.103-104.

⁶⁶ *Ibidem*, p.104.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, p.112-113.

⁶⁹ *Ibidem*, p.132-135.

și a edificiilor publice, dar și banchete și baluri, ele reflectând în ansamblu preocuparea tânărului domnitor de a cunoaște realitatea, dar și oamenii.

La 18/30 ianuarie 1867, „cu tot frigul și vântul” în „trăsură deschisă”, principele a plecat din nou la Iași, unde s-a bucurat de o primire „iarăși extraordinar de agreabilă”⁷⁰. A avut loc un bal, domnitorul a avut plăcerea de a-și întâmpina fratele, pe Frederic, venit în vizită, dar mai ales a continuat sârguincios inspecțiile și exercițiile „cu diferite corpuri de trupă”. La 30 ianuarie/ 11 februarie, pe drumul reînțarcerii, frații s-au oprit la Ploiești, unde a avut loc un „mare bal” cu „dansuri naționale” și „tarafuri de lăutari”⁷¹.

Peste trei luni, principele a întreprins o vizită în Oltenia până la Turnu Severin, reîntorcându-se apoi pe Dunăre, la Giurgiu. Deplasarea a avut loc între 24 aprilie/6 mai și 6/18 mai, timp de aproape două săptămâni⁷². „Sute de țărani călări” cu stegulețe tricolore în mâini, l-au însoțit „din sat în sat”. Din nou a vizitat „biserici, școli, spitale, cazărmi și tribunale” cu aceeași nestăvilită curiozitate metodică. Mănăstirile Horez, Bistrița și Cozia cu „arhitectura frumoasă” l-au atras, dar a fost preocupat și de starea transportului rutier. Astfel a considerat necesară desăvârșirea drumului spre Sibiu pe urmele drumului roman pe valea Oltului. A fost o călătorie în care a avut mai mult răgaz pentru a vedea și mai mult decât atât, sârguinciosul principe a putut de data aceasta – însușindu-și limba română în mai puțin de un an – să stea de vorbă direct cu sătenii, pricinuindu-le acestora o „deosebită bucurie”⁷³. La Ocnele Mari, l-au așteptat, „sub o boltă de sare” peste o mie de oameni și două „muzici” și galeriile erau „splendid iluminate”, iar de la Horez la Târgu Jiu a străbătut „pe drumuri grele de munte” locuri nevizitate de antecesorii săi la domnie⁷⁴. A vizitat și Craiova, Caracalul și chiar Turnu Măgurele și revenind la București s-a oprit și pe câmpul de luptă de la Călugăreni⁷⁵.

Făcând bilanțul primului său an de domnie, domnitorul n-a uitat să menționeze că avusese „fericirea de a parcurge și a vizita toate ținuturile României”, cunoscând în mod direct „pășurile, dorințele și puterea fiecărei localități”⁷⁶. Faptul că i se aruncau în trasură sute de petiții și că totodată el acorda audiențe generale duminica între orele 14 și 17⁷⁷ indică măsura în care se realizase în scurtă vreme o neîngrădită legătură cu cei mulți. Sunt de remarcat și vizitele pe care le-a făcut pe la unele moșii, opririle sale la Golești, Ghergani, Călinești – la generalul Mavros –, Căiuți, Dulcești, Cristești sau Măgurele – la familia Oteteleșanu – la Florica, etc., care au fost și prilejul de a întâlni anumite personalități ale epocii, de a satisface orgolii, dar și de a cunoaște viața elitelor. Vizitele sale prin țară, nespuse de obositoare, în larma unui popor care-și manifesta un deosebit interes, au reprezentat fără

⁷⁰ *Ibidem*, p.146-147.

⁷¹ *Ibidem*, p.148.

⁷² *Ibidem*, p.164-167.

⁷³ *Ibidem*, p.165.

⁷⁴ *Ibidem*, p.166.

⁷⁵ *Ibidem*, p.166-167.

⁷⁶ *Ibidem*, p.77.

⁷⁷ *Ibidem*, p.76.

îndoială un mijloc excelent de cunoaștere nemijlocită, ajutându-l pe tânărul principe la depășirea unor bariere, a unor prejudecăți și mai ales a hotarelor neștiinței!

Domnitorul a întreținut legătura cu supușii săi, înconjurat uneori chiar coplesitor de mulțimi, de orășeni dar și de țărani și totodată s-a arătat preocupat de dezvoltarea relațiilor cu elitele vremii. Contactul cu fruntașii politici l-a avut din primele zile, după vizitele pe care le primise în Germania și mai ales după convorbirile sale cu Ion C. Brătianu. A fost pentru el o neîndoielnică bună impresie, probabil și o surpriză plăcută întâlnirea cu oameni care se comportau cu bune maniere și vorbeau cel puțin limba franceză, unii și limba germană, și care dezvăluiau un nivel cu nimic mai prejos decât cei de aceeași categorie socială din țările Occidentului. Caracterizările pe care le-a făcut în memoriile sale, în primul an al venirii sale în România, generalului Nicolae Golescu, lui Ion și lui Dimitrie Ghica, lui Petru Mavrogheni, lui Lascăr Catargiu, lui C.A. Rosetti, generalului Ioan Gr. Ghica, lui Dimitrie A. Sturdza și lui Ioan Strat dezvăluie perspicacitatea și obiectivitatea sa.

Vizitele întreprinse pe la conacele moșiilor și-au avut și ele rodul, dar s-au mai adăugat și reuniunile mondene și balurile, prilejuri de a vedea și cunoaște sute de oameni din rândul claselor posedante. Nu întâmplător, în cursul vizitelor a participat la baluri alături de sute de persoane. Chiar domnitorul a dispus organizarea unui bal de 800 de persoane la palat, la 12/24 ianuarie 1867, pe care l-a deschis, dansând cu soțiile reprezentanților consulari și cu cele ale miniștrilor⁷⁸. Balurile ce i s-au oferit la Iași și în multe din orașele vizitate – de exemplu, la Galați unde petrecerea a fost caracterizată de principe drept „sărbătoare extraordinară de reușită”⁷⁹ – i-au dat ocazia de a cunoaște „înalta societate” a vremii în noua sa țară. Fără îndoială, chiar austerul principe s-a arătat sensibil față de „frumoasa lume a doamnelor” despre care a spus că în Moldova „sunt extraordinar de inteligente și grațioase, franțuzoaice în vorbă și cultură, cu maniere îndatoritoare și de o eleganță și amabilitate fără cusur”⁸⁰, iar la Galați – oraș cosmopolit – nota prezența la bal a unor „grecoaice mândre, cu ochi negri”⁸¹.

Problema cea mai delicată a începutului domniei a reprezentat-o însă relația cu puterea suzerană, legătura cu Imperiul Otoman fiind neplăcută tânărului principe, dar el arătându-se totodată conștient de faptul că nu sosise încă vremea desprinderii, deși s-a arătat pregătit de a face față unei eventuale invazii. În vara anului 1866 a ales pe Ion Ghica ca prim-ministru, având în vedere nu în mică măsură relațiile pe care acesta le avea la Constantinopol. Cu sprijinul Franței, al împăratului, dar mai ales al ambasadorului Moustier, s-a ajuns la un schimb de scrisori între marele vizir și domnitor, prin care prin concesii reciproce s-a obținut

⁷⁸ *Ibidem*, p.145.

⁷⁹ *Ibidem*, p.136.

⁸⁰ *Ibidem*, p.148.

⁸¹ *Ibidem*, p.136.

recunoașterea și a avut loc vizita prințului Carol la Constantinopol desfășurată între 9/21 octombrie și 21 octombrie/2 noiembrie 1866 și pe care el a calificat-o „de politețe”.

Prin Giurgiu și Rusciuc, principele și suita sa s-au dus la Varna, unde s-au imbarcat pe iahtul sultanului „Issedin”, „foarte luxos aranjat”⁸². Sosit în Bosfor, unde a fost „fermecat de minunată priveliște”, domnitorul a fost găzduit în palatul Dolma Bahçe. În aceeași zi, a vizitat pe sultanul Abdul Aziz, iar apoi s-a dus la marele vizir, care i-a prezentat dregătorii. În ziua următoare, a primit membrii corpului diplomatic, vizita de răspuns a marelui vizir și a făcut o vizită la patriarhul Sofronie, unde „mii de oameni”, evident creștini, i-au făcut „o primire cu adevărat mișcătoare”⁸³. A urmat recepția ambasadorilor Angliei, Franței, Rusiei și Austriei și o deplasare la Scutari pentru a vedea spectacolul dervișilor învârtitori. La 15/27 octombrie principele, a avut o lungă întrevedere cu Aali Pașa, ministrul de externe al Porții și în haine civile a vizitat bazarul. În ziua următoare, a făcut o a doua vizită sultanului, care după ce-i dăruise o sabie prețioasă i-a dat ordinul *Osmanie*. Domnitorul a asistat apoi la exerciții la școala militară și a participat la prânzul oferit de Aali Pașa. În ziua de 17/29 octombrie, a vizitat fregata „Mahmudia”, Sfânta Sofia și moscheea Ahmed, a primit cinci armăsari „minunați” din partea sultanului, căruia i-a mai făcut o scurtă vizită pentru a-i mulțumi și apoi seara s-a imbarcat părăsind Bosforul. La 21 octombrie/2 noiembrie s-a reîntors la București⁸⁴.

Așa cum domnitorul scrisese mai înainte prințului moștenitor al Prusiei, de fapt nu avusese loc decât „o vizită de politețe” și, cu tot schimbul de scrisori cu marele vizir, în bună măsură, așa cum tot principele apreciasse, „suzeranitatea rămăsese o formă goală fără conținut”⁸⁵. La București îl întâmpinase „mulțimea în valuri”, avusese loc un banchet și o retragere cu torțe. Călătoria și darurile împărțite dregătorilor otomani însumaseră o cheltuială de 20 000 de galbeni⁸⁶, dar noua domnie era acum recunoscută de toate marile puteri și României i se ofereau noi perspective.

În mod evident, vasalitatea principatului intrase în faza finală. Într-un viitor apropiat „divorțul” apărea iminent. „Era o lume întreagă – remarcă cu îndrituire N. Iorga – care ne despărțea. Noi voiam să știm numai viitorul, ei numai de trecut, prezentul nu exista nici pentru dâșzii, nici pentru noi”⁸⁷. Dar, în același timp, domnitorul era un om ponderat, care înțelegea că nu era cazul de a se forța destinul. Efectuase vizita pentru deplina normalizare a situației principatului, dar evident îl preocupa desființarea situației de vasalitate. În această situație îl vedem din primul an de domnie preocupat de „o înțelegere pentru viitorul comun” cu celelalte state

⁸² *Ibidem*, 119.

⁸³ *Ibidem*, p.123.

⁸⁴ *Ibidem*, p.124-129.

⁸⁵ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.46.

⁸⁶ Sorin Liviu Damean, *op.cit.*, p.129.

⁸⁷ Nicolae Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, București, 1923, p.42.

balcanice⁸⁸, cu Grecia și mai ales cu Serbia. La 1/13 aprilie 1867, prințul Mihail Obrenovici a vizitat Bucureștii și cei doi conducători au vorbit evident și de independență⁸⁹. Totodată, principele Carol a avut în vedere și o încadrare „europeană” a problemei. La 16/28 decembrie 1866 a scris lui Napoleon III că ar fi fost „prea de dorit” să se realizeze o înțelegere între Anglia, Franța și Prusia privind Orientul, ceea ce pentru România ar fi însemnat „cea mai sigură garanție a independenței”⁹⁰. Neconținut, în cursul lungii sale domnii, avea să acorde întreaga însemnătate problemelor relațiilor externe, locului pe care România trebuia să-l dețină și politicii din afară.

Principele străin devenit domnitor al României a trecut cu succes momentele începutului, adaptându-se unei lumi noi, dar totodată angajându-se într-un proces complex și de durată, care trebuia să ducă la dezvoltarea țării sale noi și la acceptarea ei de concertul puterilor vremii ca o entitate europeană neatârnată. A avut multă putere de muncă, seriozitate și metodă. Deși s-a găsit într-o lume cu totul nouă și *alta* față de patria sa inițială, a reușit să facă față problemelor. Puterea sa de adaptare a fost uimitoare, deși și-a păstrat și puternica individualitate, rămânând german până în ultimele clipe ale vieții, dar și dedublându-se în el *principele* și apoi *regele României*. Fără îndoială s-a adaptat, fără să și-o mărturisească nici sieși, lumii noi în care îl condusesse destinul; ea a devenit *a lui* și cuvintele rostite la sosirea pe pământul țării pe care și-o asumase privind transformarea sa într-un român au fost corecte și reale. A slujit cu sânguință și cu un demn devotament România, de care s-a legat, ea devenind o componentă a vieții lui și a operei pe care a construit-o, în bună măsură de unul singur, nelăsându-se niciodată dominat nici de cei mai înzestrați dintre supușii săi. Timp de o jumătate de veac a fost în fruntea unei țări în ascensiune pe care a condus-o cu ușurință respectând totuși până la sfârșit, deși cu autoritate, caracterul constituțional al statului în construirea căruia avusese un rol esențial. Cel dintâi an al cărmuirii sale prin implicare și eficiență a demonstrat măsura, înzestrarea, seriozitatea și dăruirea unui adevărat constructor de țară, cel bine ales în clipele de grea încercare din primele luni ale anului 1866.

⁸⁸ *Memoriile regelui...*, vol.I, p150.

⁸⁹ *Ibidem*, p.158.

⁹⁰ Carol I, *Cuvântări și Scrisori...*, vol.I, p.61.